

УДК 351.81

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.2.1>

СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Вольська О.М. – доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: 0000-0001-5047-4579

Грицук І.В. – доктор технічних наук, професор,
професор кафедри суднових енергетичних установок
Херсонської державної морської академії

У статті розглядається транспортна галузь України через призму виконання соціальної функції держави, сенс існування якої полягає у зростанні якості життя населення країни. Розглядаються освіта, охорона здоров'я та культура як основні сфери соціального розвитку. Робиться висновок про те, що для забезпечення сталого функціонування і розвитку транспорту державна влада приймає принципові рішення, прикладом чого є національна транспортна стратегія України на період до 2030 року та збільшення бюджетного фінансування по ряду напрямків, що дозволяє очікувати розвитку в майбутньому соціальної функції, виконуваною транспортною галуззю України.

Ключові слова: транспортна галузь, соціальна сфера, освіта, охорона здоров'я, туризм.

Volska O.M., Hrytsuk I.V. Social function of the transport industry

The article considers the transport industry of Ukraine through the prism of fulfilling the social function of the state, the meaning of which is to improve the quality of life of the country's population. Education, health care and culture are considered as the main areas of social development. It is concluded that in order to ensure the stable functioning and development of transport, the government takes fundamental decisions, an example of which is the national transport strategy of Ukraine for the period up to 2030, and an increase in budget financing in a number of areas, which allows us to expect the development of the social function in the future transport industry of Ukraine.

Key words: transport industry, social sphere, education, healthcare, tourism.

Постановка проблеми. У сучасному світі все більшого удосконалення вимагають галузі соціальної сфери, ефективність діяльність яких впливає на рівень життя населення регіонів та країні в цілому. Транспортна галузь – це галузь, яка пов'язує всі види транспорту економічними, технологічними, технічними та нормативно-правовими взаємовідносинами. У силу своїх сутнісних характеристик, вона представляється як система декількох видів транспорту (залізничного, автомобільного, повітряного і т.п.) Однак все ще недостатньо досліджується той факт, що в своїй діяльності транспортна галузь взаємодіє з декількома системами більш високого рівня, наприклад з: соціальною сферою; економікою, системою публічного управління, політикою, обороною країни, інститутами громадянського суспільства, охороною навколишнім середовищем і т.п.

Системність транспортної галузі полягає у взаємодії з системами більш високого порядку у якості складової чи у якості окремого елементу. Тобто ця галузь є системою мезорівня, яка входить в якості складової частини в ті чи інші системи макrorівня, що утворюють в сукупності зовнішнє середовище розвитку галузі. Так транспортна галузь має тісну взаємодію з соціальним розвитком держави, при цьому вона може бути частиною галузей соціальної сфери, а також може бути

галуззю цієї сфери. Взаємозв'язок між транспортною галуззю і соціальним розвитком будується через публічне управління та адміністрування, що спрямовується на досягнення цілей соціальної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням та аналізом розвитку транспортної галузі займалися відомі вчені-економісти О. Бакаєв, В. Дубіщев, А. Дейнека, Р. Косогляд, Ю. Кулаєв, М. Макаренко, О. Никифорук, С. Пирожков, Н. Потапова, В. Ревенко, О. Фінагіна, Ю. Цветов та інші.

Дослідженнями державного регулювання транспортною галуззю займалися українські вчені: В. Брагінський, В. Ковальов, О. Собкевич, А. Ткаченко, А. Халецька та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

В працях зазначених вчених недостатньо висвітлення взаємозв'язок транспортної галузі та публічного управління, що дає змогу розглянути цю галузь як складову соціальної сфери, використовуючи підходи та тенденції, які мають місце у сучасній науці.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пошук взаємодії транспортної галузі та соціальної сфери держави за допомогою системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Транспортна галузь має певні складові, за допомогою яких можна віднести її до соціальної сфери:

- а) суспільний пасажирський транспорт,
- б) особистий транспорт (перш за все, автомобільний).

Звертаючись далі до діяльності громадського пасажирського транспорту, відзначимо, що за останні роки спостерігалось постійне падіння чисельності перевезених їм пасажирів (табл. 1).

Таблиця 1

**Перевезення пасажирів за видами транспорту
загального користування (тис. ос.) [1]**

Види транспорту	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Залізничний	389057,6	164941,6	157962,4
Морський	30,3	28,6	71,9
Річковий	448,5	562,9	596,2
Автомобільний (автобусний)	2024892,9	2019324,9	1906852,1
Авіаційний	8277,9	10555,6	12529,0
Трамвайний	694009,4	675841,4	666271,1
Тролейбусний	1038746,0	1058072,1	1016241,2
Метрополітенівський	698367,3	718886,9	726585,1

Так залізничний транспорт має тенденцію к скороченню, таку тенденцію мають автобусний та міський транспорт, за винятком метрополітену. Ці явища пов'язані з підвищенням вартості палива, зношеність транспортних засобів, що веде до підвищення вартості перевезень.

Важливим аспектом зростання якості життя в Україні на базі взаємодії транспортної галузі і соціальної сфери є бурхливо розвивається парк особистого автомобільного транспорту. На даний час автомобільна транспортна система України налічує більше 9,2 млн. транспортних засобів, у тому числі: 6,9 млн. легкових автомобілів, 250 тис. автобусів, 1,3 млн. вантажних автомобілів, понад 840 тис. од. мототранспорту [2].

В соціальному плані даний транспортної галезі забезпечує цілий ряд переваг, які далеко не завжди можна відобразити в економічних показниках:

особистий автотранспорт забезпечує помітну економію часу при поїздках від будинку до роботи;

особистий автотранспорт в рамках своїх технічних характеристик забезпечує перевезення дрібних вантажів, звичайних для домашнього господарства, але важко перевозяться іншими способами (наприклад, поїздки на дачу, в супермаркет і т.п.).

особистий автотранспорт дає можливість пересування на будь-які відстані в місцевості, де відсутня або обмежено рух інших видів транспорту (залізничного, авіаційного, водного тощо).

особистий автотранспорт забезпечує власникам фізичний і психологічний комфорт, дозволяючи пересуватися по будь-якого обраного маршруту незалежно від розкладу громадського транспорту, погоди, наявності інших пасажирів і т.п.

Перераховані обставини, звичайно, укупі з іншими факторами, призводять до того, що витрати на особистий транспорт становили досить помітну частку від всіх споживчих витрат домашніх господарств України (табл. 2). Разом зі зростанням парку особистого автотранспорту вздовж доріг стали швидко формуватися комплекси об'єктів соціального обслуговування.

Таблиця 2

Споживчі витрати домогосподарств України, млн. грн. [1]

Втрати	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств	1569702	1 977 640	2 431 014
Транспорт	175373 (11,2%)	213503 (10,9%)	257269 (10,6%)

Соціальна природа транспортної галузі має прояв у галузі охорони здоров'я, освіти та культури. Ярким прикладом взаємодії транспортної галузі і соціальної сфери є наявність медичних закладів залізниці, які активно співпрацюють зі страховими компаніями за програмами добровільного медичного страхування, що дозволяє покращити фінансування та забезпечувати на належному рівні надання медичних послуг застрахованим залізничникам.

Взаємодія транспортної галузі має прояв у двох взаємодоповнюючих аспектах: а) транспортна галузь бере участь у формуванні системи освітніх установ, що здійснюють підготовку кадрів для транспорту, в їх матеріальному, фінансовому, кадровому і т.п. забезпеченні; б) освітні установи забезпечують поповнення транспортній галузі кваліфікованими кадрами всіх рівнів підготовки (нижчого, середнього, вищого).

У 2018/2019 навчальному року кількість вступників на транспортні спеціальності закладів освіти України склала 14379 осіб, а кількість випускників склала 14281 осіб. Що говорить о наявності стабільності у підготовці відповідних фахівців [1].

Особливим напрямком взаємодії транспортної галузі з соціальним комплексом країни є її співпраця з організаціями сфери культури і відпочинку: установами культури, засобами розміщення (готелі, будинки відпочинку і т.п.), спортивними організаціями та т.п.

Розглянемо основні характеристики такої взаємодії на прикладі такого напрямку, як туризм, де роль транспорту особливо значна: практично будь-яка туристична поїздка забезпечується в тій чи іншій мірі послугами транспорту

(автобусами, поїздами, круїзними лайнерами, таксі, особистими автомобілями і т.п.).

За даними Держстату України, кількість українських туристів, яких обслужили суб'єкти туристичної діяльності протягом 2017 року, склало 2,8 млн. осіб (а, отже, ця кількість осіб скористалися послугами транспорту), іноземних туристів – 40 тисяч. Тоді як у 2015-2016 рр. ці показники склали 2 млн. і 15 тис. осіб і 2,5 млн. і 35 тис. відповідно [3].

Загалом дохід від надання туристичних послуг за 2016-2017 рр. виріс на 60%, до 19 млрд. грн. Кількість суб'єктів туристичної діяльності України – юридичних осіб та ФОП - протягом років змінювалася не настільки значно: від 3182 (2015) до 3469 у 2017 році [3].

За даними Державної служби статистики, в даний час в Україні діє 341 об'єктів розміщення, які мають свідоцтва про встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), виданих Мінекономрозвитку - це готелі, будинки відпочинку, санаторії тощо [4]. При цьому експерти прогнозують подальший розвиток туристичного ринку, але ціни на найбільш популярні напрямки можуть зрости: «У 2019 році туристичний ринок зросте, за моїми оцінками, на 30%. Але, найпевніше, виростуть і ціни: Туреччина переходить у розрахунках на євро, і, відповідно, буде орієнтир на європейські ціни» [3].

Для покращення функціонування транспортної галузі необхідно провести систему необхідних заходів, які допоможуть позитивно вплинути на покращення якості життя населення країни, до них можна віднести:

зміну системи управління залізничним транспортом, через створення відповідної Національної агенції [6];

запровадження механізмів публічного управління щодо підтримання конкурентоспроможності національних автомобільних перевізників;

введення системи імітаційного моделювання на транспорті (моделювання дорожнього руху є важливим інструментом для відображення можливих схем руху, різних ситуацій на дорогах та рішення проблемних або спірних питань), що дозволить удосконалити технологію перевезень, застосування методів транспортної логістики, різноманітних форм централізованого транспортного обслуговування, оновлення системи управління перевезеннями пасажирів та вантажів, розвиток системи обслуговування транспортних засобів та пунктів відпочинку водіїв.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, наведені вище цифри і факти показують, що функціонування транспортної галузі не можна зводити до суто технологічних моментів переміщення вантажів і пасажирів одного пункту до іншого. Функції транспортної галузі дуже різноманітні і це різноманіття добре видно на прикладі соціальної сфери України: щодня до послуг транспорту і його соціальних структур звертаються велика кількість громадян. У розвитку транспорту в останні роки, характерні суперечливі тенденції: якщо ряд показників виявляють стійку тенденцію до зростання (наприклад, чисельність легкових автомобілів особистого користування), то є цілий ряд характеристик, стійко падаючих в останні роки (загальна чисельність перевезених пасажирів).

Для забезпечення сталого функціонування і розвитку транспорту державна влада приймає принципові рішення, прикладом чого є Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [5] та збільшення бюджетного фінансування по ряду напрямків і т.п. Все це дозволяє очікувати розвитку в майбутньому соціальної функції, виконуваною транспортною галуззю України.

Перспективи подальших розвідок. Актуальними вбачаються дальші дослідження щодо використання функцій публічного управління та адміністрування при удосконаленні функціонування транспортної галузі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/>.
3. Турсезон-2018-2019: Безвіз, лоукостери і затримки авіарейсів. URL: <https://ua.112.ua>.
4. Реєстр свідочтв про встановлення категорій готелям. URL: <http://www.me.gov.ua>
5. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/430-2018-r>.
6. Розвиток транспорту з метою відновлення і зростання української економіки : наукова доповідь / за ред. д-ра екон. наук О.І. Никифорук ; НАН України, ДУ Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2018. 200 с.

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Ministerstvo infrastruktury Ukrainy. Retrieved from <https://mtu.gov.ua/>.
3. Tursezon-2018-2019: Bezviz, loukostery i zatrymky aviarejsiv. Retrieved from <https://ua.112.ua>
4. Reiestr svidotstv pro vstanovlennia katehorij hoteliam. Retrieved from <http://www.me.gov.ua>
5. Natsional'na transportna stratehiia Ukrainy na period do 2030 roku. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/430-2018-r>.
6. Rozvytok transportu z metoiu vidnovlennia i zrostannia ukrains'koi ekonomiky : naukova dopovid' / zared. d-ra ekon. nauk O.I. Nykyforuk ; NAN Ukrainy, DU "In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy". Kyiv, 2018. 200 s.